

Drepturile omului și terorismul

Judecător dr. Gabriel Caian,
Judecătoria Craiova⁶⁵⁴

Rezumat:

Scopul acestui articol este de a face, pornind de la o scurtă prezentare a două cauze recente ale Curții Europene a Drepturilor Omului privind protecția dreptului la libertate conform art. 5 din Convenție în contextul luptei împotriva terorismului, o incursiune în critica violenței. Nu violența teroriștilor, în calitate de membri ai organizațiilor fundamentaliste musulmane sau nu, ci violența statelor vest-democratice este subiectul problemei pe care o vom aborda în continuare.

În acest scop, considerăm că marea provocare a statelor civilizate este să mențină un echilibru echitabil între, pe de o parte, scopul de a proteja siguranța internațională și de a menține ordinea publică și, pe de altă parte, drepturile fundamentale ale indivizilor, chiar dacă ei sunt suspectați de implicare în acte teroriste.

Așa cum se observă din hotărârile analizate, Curtea Europeană a Drepturilor Omului pare a fi conștientă de importanța crucială a evitării folosirii mijloacelor ilicite pentru scopuri legale.

Abstract:

Our aim within this paper is to make, based on a brief presentation of two recent cases before the European Court of Human Rights, concerning the protection of right to freedom under Article 5 of the Convention in the context of the fight against terrorism, an introduction for a critic of violence. Not the violence of the terrorists, being they members of fundamentalist Muslim organizations or not, but the violence of the western democratic states is the subject matter of our concern hereinafter.

In this respect, we consider that the main challenge of the civilized states is to strike a fair balance between, on the one hand, the aim to protect the international security and to preserve the common safety and, on the other hand, the fundamental rights of the individuals, even though they are suspected of having been involved in terrorism acts.

As it could be inferred from the cases under assessment, the European Court of Human Rights seems to be aware of the crucial importance of avoiding using unlawful means for lawful aims.

Keywords: ECHR, terrorism, art. 5 of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, international security, common safety

Motto: Trebuie ca forța și dreptatea să stea alături și pentru aceasta să facem în așa fel încât ceea ce este drept să fie puternic sau ceea ce este puternic să fie drept⁶⁵⁵ (Pascal)

⁶⁵⁴ Din data de 15 iulie 2009 până în prezent autorul este detașat la Ministerul Afacerilor Externe, Direcția Agentul Governamental pentru CEDO.

⁶⁵⁵ Pascal, *Cugetari*, Ed. Aion, Oradea 1998, p. 279

1. Preliminarii

Ne propunem în cele ce urmează prezentarea a două cauze soluționate de Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CEDO) în materia articolului 5 din Convenția Europeană, ce consacră dreptul la libertate, urmată de o scurtă evaluare filosofico-juridică, o introducere în critica violenței în contextul luptei împotriva terorismului⁶⁵⁶.

Considerăm că numai prin rediscutarea unor teme etice și juridice, actualele acțiuni vizând securitatea mondială se vor păstra pe o linie a echilibrului.

Ceea ce ne va interesa nu este violența grupărilor teroriste anti-occidentale, fie ele de sorginte fundamentalist - islamistă sau de alta natură. Ne interesează violența pe care statele occidentale însele o exercită, atât prin acțiuni militare, cât și prin restrângerea unor drepturi fundamentale ale omului.

Plecăm de la premiza că istoria, în genere, și istoria secolului al XX-lea, în special, sunt o sursă de reflecție în privința exceselor ce pândesc la tot pasul, chiar și pe cei mânați de intenții nobile.

Considerăm, totodată, că modelul de protecție cristalizat în jurul Convenției Europene este cel care a asimilat cel mai bine istoria dreptului modern și, din acest motiv, vom porni analiza prin expunerea

succintă a două spețe soluționate de Curtea Europeană, având drept premise factuale acțiuni ale statului britanic în contextul luptei împotriva terorismului⁶⁵⁷.

1. Cauze relevante

În ambele spețe prezentate în cele ce urmează, Curtea a fost sesizată, *inter alia*, cu privire la pretinse încălcări ale dreptului la libertate și siguranță consacrat de art. 5 din Convenție. Guvernul statului pârât a invocat existența unor derogări. În primul caz, derogare bazată pe art. 15 par. 1 din Convenție, iar în al doilea caz bazată pe caracterul prevalent al unei rezoluții a Consiliului de Securitate al ONU.

a. Cauza A. și alții împotriva Marii Britanii⁶⁵⁸

În fapt, după atacurile de la 11 septembrie 2001, guvernul britanic a apreciat că, date fiind relațiile strânse cu SUA, Marea Britanie ar putea fi o țintă a unor noi atacuri teroriste. S-a apreciat că există o situație de amenințare gravă la adresa națiunii britanice înseși. În plus, s-a considerat că amenințarea provine în principal, chiar dacă nu exclusiv, de la un număr de cetățeni străini prezenți în Marea Britanie care oferă sprijin operațiunilor de tip terorist promovate de Al'Quaeda. O parte din aceste persoane nu pot fi extrădate

⁶⁵⁶ Dorim să facem încă de la început câteva scurte precizări de ordin terminologic. Vom folosi termenul de « critică » în sensul de analiză, interpretare, evaluare, iar nu de dezvăluire a greșelilor sau lipsurilor. De asemenea, vom folosi termenul « violență » în sensul de constrângere fizică, constrângere care în ordinea juridică se traduce prin măsuri de limitare sau suprimare a unor drepturi, măsuri cu caracter preventiv sau punitiv. Aici intră, în mod evident, și restrângerea dreptului la libertate (a se vedea www.dexonline.ro).

⁶⁵⁷ Pentru o definiție a „terorismului”, a se vedea Rezoluția Adunării Generale a Consiliului Europei nr. 54/164 din 17 decembrie 1999, privind Drepturile Omului și Terorismul, preluată în Ghidul Consiliului Europei privind drepturile omului și lupta împotriva

terorismului, accesibil în limba engleză la adresa http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/176C046F-C0E6-423C-A039-F66D90CC6031/0/LignesDirectrices_EN.pdf. Potrivit acestei definiții „actele teroriste sunt acele activități ce urmăresc anihilarea drepturilor omului, a libertăților fundamentale și a democrației, prin amenințarea la adresa integrității teritoriale și securității statelor, prin destabilizarea guvernelor legitime, prin subminarea societăților clădite pe valorile pluralismului și având consecințe negative asupra dezvoltării economice și sociale a statelor”.

⁶⁵⁸ Hotărârea CEDO, Marea Cameră, 19 februarie 2009, accesibilă în baza de date HUDOC pe site-ul www.echr.coe.int

în țările de origine din cauza amenințării de a fi supuse unor rele tratamente în sensul art. 3 din Convenție.

Autoritățile britanice au transmis la data de 18 decembrie 2001, potrivit art. 15 par. 3 din Convenție, o informare Secretarului General al Consiliului Europei cu privire la exercitarea dreptului la derogare de la obligațiile asumate prin Convenția Europeană, la care se va apela în conformitate cu art. 15 par. 1 din acest act⁶⁵⁹.

Astfel, s-a invocat faptul că prin rezoluțiile Consiliului de Securitate al ONU nr. 1368/2001 și nr. 1373/2001 au fost calificate atacurile teroriste din 11 septembrie drept amenințări la pacea și securitatea internațională, iar prin Rezoluția 1373 s-a solicitat, în mod expres, tuturor statelor să ia măsuri pentru împiedicarea unor noi atacuri teroriste.

Dat fiind faptul că pe teritoriul Marii Britanii existau persoane suspecte de a fi implicate în comiterea, pregătirea sau instigarea la acte de terorism, de a fi membri ai unor organizații teroriste sau de a fi avut legături cu astfel de structuri și care, în consecință, constituiau amenințări la adresa securității și păcii mondiale, s-a apreciat că există o stare de urgență în sensul art. 15 din Convenție.

Prin legea împotriva terorismului din 2001⁶⁶⁰, pe baza constatării acestei situații de urgență, au fost acordate drepturi extinse autorităților în ce privește arestarea și detenția cetățenilor străini în cazul în care se dorește extrădarea lor, dar

extrădarea nu poate fi realizată pe moment. Aceasta putere extinsă în privința arestării și deținerii urma să se aplice în cazul în care Secretarul de Stat pe probleme de apărare emitea un certificat în care insera aprecierea că prezența persoanei în Marea Britanie reprezenta un risc la securitatea națională.

Comisia Specială de Imigrări era chemată să soluționeze contestațiile împotriva acestor certificate și era obligată să verifice cu regularitate valabilitatea lor. Totodată, Comisia putea să acorde liberare condiționată și chiar dreptul persoanei în cauză de a părăsi Marea Britanie.

Puterile extinse în privința arestării și deținerii, în baza legii din 2001, reprezentau, totuși, o măsură ce trebuia să răspundă strict situației concrete. Măsura avea caracter temporar, aplicându-se inițial pentru 15 luni, cu posibilitatea prelungirii de către Parlament. În continuare, Parlamentul urma să verifice măsura anual. În situația în care Guvernul aprecia că starea de urgență nu mai subzistă ori că puterile extinse nu mai erau strict necesare, potrivit situației existente, Secretarul de Stat, prin ordin, putea revoca aceste dispoziții cu caracter de urgență.

Sub imperiul acestei legi, 16 persoane au fost arestate, printre care cei 11 reclamanți din această cauză. În plan intern, chestiunea a fost tranșată la nivelul Camerei Lorzilor, care a judecat ultima

⁶⁵⁹ Textul articolului 15 din Convenție, privind **derogarea în caz de stare de urgență**, are următorul continut: «1. În caz de război sau de alt pericol public ce amenință viața națiunii, orice înaltă parte contractantă poate lua măsuri care derogă de la obligațiile prevăzute de prezenta convenție, în măsura strictă în care situația o impune și cu condiția ca aceste măsuri să nu fie în contradicție cu alte obligații care decurg din dreptul internațional.

2. Dispoziția precedentă nu permite nicio derogare de la art. 2, cu excepția cazului de deces rezultând din acte licite de război, și nici de la art.

3, 4 § 1 și 7.

3. Orice înaltă parte contractantă ce exercită acest drept de derogare informează pe deplin pe secretarul general al Consiliului Europei despre măsurile luate și motivele determinante. Aceasta trebuie, de asemenea, să informeze pe secretarul general al Consiliului Europei și asupra datei la care aceste măsuri au încetat a fi în vigoare și dispozițiile convenției redevin aplicabile».

⁶⁶⁰ *The Anti-terrorism, Crime and Security Act 2001*

cale de atac prevăzută de lege și exercitată de reclamantii. S-a analizat în ce măsură regimul de detenție aplicat în baza legii din 2001 a reprezentat o măsură proporțională în raport cu situația de urgență creată și majoritatea a conchis ca a fost o măsură disproporționată, din perspectiva art. 5 din Convenția Europeană (paragraful 20 din hotărâre)⁶⁶¹.

Conform legii britanice privind protecția drepturilor omului din 1998, constatând neconcordanța dintre legislația primară britanică și Convenție, Camera Lorzilor a formulat o "declarație de incompatibilitate", pe baza căreia actele contrare Convenției au fost, ulterior, abrogate⁶⁶². Totuși, efectele hotărârii s-au produs numai pentru viitor, părțile în litigiul intern nu au fost ținute de respectiva hotărâre, astfel încât soluționarea cauzei în favoarea lor nu a dus nici la eliberarea imediată a reclamanților, nici la plata de compensații bănești pentru perioada de detenție ilegală. În consecință, reclamanții aveau dreptul să se adreseze Curții, ceea ce au și făcut.

Totodată, Curtea a fost investită în a soluționa contestația Guvernului britanic împotriva hotărârii Camerei Lorzilor. Situația aceasta a fost una cu totul neobișnuită, Curtea fiind sesizată cu o contestație a guvernului unui stat în legătură cu justetea unei hotărâri interne a aceluiași stat.

Curtea a considerat că nu exista niciun motiv să nu fie analizată o astfel de contestație, din moment ce se considera că hotărârea instanței supreme naționale

este discutabilă din punctul de vedere al Convenției și că este necesară o clarificare din partea Curții.

În drept, după ce a motivat, făcând trimitere la o jurisprudență bine stabilită, că detenția reclamanților nu s-a făcut cu respectarea art. 5 par. 1 lit. f, în ipoteza căruia s-ar putea încadra, la prima vedere, circumstanțele spetei⁶⁶³, Curtea a trecut la aprecierea justetei derogării de la art. 5, pe baza art. 15 par. 1 din Convenție.

Recunoscând marja de apreciere a statelor în evaluarea existenței unor situații de urgență și, implicit, cu privire la oportunitatea derogărilor de la regimul obișnuit, Curtea a reamintit rolul său de a acorda atenție cuvenită factorilor relevanți, cum ar fi: natura drepturilor afectate prin derogare, circumstanțele ce au dus la această situație, respectiv durata acestor măsuri⁶⁶⁴.

Situația particulară în speță derivă din faptul că instanța supremă internă, Camera Lorzilor a apreciat că a existat o stare de urgență ce pune în pericol viața cetățenilor, dar, cu toate acestea, măsura derogatorie luată conform art. 15 din Convenție nu era strict necesară raportat la circumstanțele concrete.

Pentru a emite o hotărâre contrară, s-a spus, Curtea trebuia să constate că s-a făcut o greșită interpretare a art. 15 din Convenție, la nivel intern.

1. Analizând un prim aspect, Curtea a decis, subscriind la cele reținute de judecătorii naționali, că existența unei reale amenințări la adresa siguranței naționale nu poate fi pusă la îndoială. În

⁶⁶¹ Motivarea Camerei Lorzilor este cu mult mai amplă și mai nuanțată, este preluată în conținutul hotărârii pronunțată în prezenta cauză, accesibilă pe site-ul amintit la nota nr. 4.

⁶⁶² Human Rights Act 1998. Efectele deciziilor prin care se constată o astfel de incompatibilitate sunt similare cu cele ale deciziilor Curții Constituționale a României în materia contenciosului constituțional.

⁶⁶³ Potrivit art. 5 par. 1 lit. f privarea de libertate este îngăduită "dacă este vorba despre arestarea

sau detenția legale ale unei persoane în scopul împiedicării pătrunderii ilegale pe teritoriu sau împotriva căreia se află în curs o procedură de expulzare ori de extrădare".

⁶⁶⁴ În acest sens, a se vedea și cauzele *Brannigan și McBride împotriva Marii Britanii* (hotărârea din 26 mai 1993, par. 43), *Aksoy împotriva Turciei* (hotărâre din 18 decembrie 1996, par. 68), *Irlanda împotriva Marii Britanii* (hotărârea din 18 ianuarie 1978, par. 207)

acest sens, s-a spus, există destule dovezi care să susțină afirmațiile guvernului.

2. A doua problemă de analizat a fost aceea dacă măsurile luate, plecând de la situația de excepție existentă, au fost strict necesare. Acest al doilea aspect a fost analizat împreună cu contestația Guvernului britanic împotriva soluției Camerei Lorzilor, potrivit căreia curtea supremă națională trebuia să acorde o mai mare marjă de apreciere executivului și Parlamentului în a decide în ce măsură menținerea reclamantilor în arest era necesară. Pentru a aprecia cu privire la această parte a problemei, Curtea și-a propus să vadă dacă măsurile luate au fost "strict necesare", dacă au fost pe deplin justificate de circumstanțe, dacă au fost furnizate garanții împotriva abuzurilor. Având în vedere maniera în care Camera Lorzilor a abordat această problemă, nu s-a putut reține că punctul de vedere al executivului și al Parlamentului ar fi fost ignorat. În consecință, Curtea a subscris analizei făcute anterior de instanța națională, a reținut că măsurile luate pentru combaterea situației de urgență existente au depășit limitele strict necesare și, prin urmare, a reținut încălcarea de către Marea Britanie a articolului 5 din Convenție.

a. Cauza Al-Jedda împotriva Marii Britanii⁶⁶⁵

În fapt, la data de 28 septembrie 2004, domnul Al-Jedda, cetățean britanic de origine irakiană a fost arestat pe teritoriul statului irakian de către soldați americani, la puțin timp după sosirea din Marea Britanie, via Dubai. La baza luării acestei măsuri s-au aflat informații furnizate de serviciile de spionaj britanice.

Domnul Al-Jedda (reclamantul) a fost dus la Basrah într-o închisoare aflată sub

conducerea forțelor britanice, unde fost ținut închis până la data de 30 decembrie 2007, fiind suspect de a fi recrutat teroristi în afara Irakului, în vederea comiterii de acte criminale în Irak; de a fi facilitat transportul în Irak al unui expert în explozibil; de a fi conspirat împreună cu expertul respectiv la comiterea unor atacuri cu bombe artizanale în zona Bagdad și Fallujah.

În condițiile în care nicio acuzație oficială nu a fost formulată împotriva reclamantului, arestarea acestuia s-a făcut inițial pe baza ordinului directorului Centrului de Detenție, măsură ce a fost menținută apoi, de către un comitet special constituit pentru supervizarea măsurilor privative de libertate. Acest organism era compus din directorul Centrului de Detenție, respectiv angajații ai armatei cu atribuții militare și juridice.

Dat fiind caracterul sensibil al informațiilor furnizate de către serviciile secrete, pe care s-a bazat măsura arestării, numai doi dintre membrii comitetului au avut acces la aceste documente. Recomandările comitetului au fost înaintate Comandantului Diviziei Coaliției Multinaționale, care a analizat el însuși materialele secrete și a decis menținerea în arest.

Din iulie 2005 până în decembrie 2007 măsura a fost menținută de către comitet din care, ulterior, a făcut parte Comandantul Diviziei, membri ai departamentului de informații, respectiv ai departamentului juridic. Nu a existat o procedură de administrare a probelor, nici o audiere a acuzatului. În orice caz, potrivit susținerilor celor doi comandanți ce s-au succedat la conducerea diviziei în perioada relevant (date în fața instanțelor interne), probele aduse de serviciile de informații erau destul de solide pentru a justifica menținerea în arest.

⁶⁶⁵ Hotărârea CEDO în cauza *Al-Jedda împotriva Marii Britanii* din data de 7 iulie 2011.

Curtea a considerat că termenii rezoluției nu indică într-un mod lipsit de echivoc faptul că Consiliul de Securitate ar fi impus statelor membre ale Forței Multinaționale din Irak o obligație de a utiliza măsura arestării pe perioade nedefinite, în lipsa unei acuzații și fără asigurarea unor garanții, cu încălcarea unor obligații asumate prin tratate internaționale referitoare la drepturile omului, inclusiv prin Convenția Europeană

După 18 luni de la arestare, situația reclamantului a fost analizată o singură dată de către un nou comitet care reunea reprezentanți ai Forței multinaționale, ai guvernului irakian provizoriu și pe ambasadorul Marii Britanii.

În cursul lunii decembrie 2007, Secretarul de Stat a semnat un ordin prin care i se retrăgea reclamantului cetățenia britanică, pe motiv că acesta avea legături cu grupări islamiste ce promovează violența în Irak și nu numai și pentru că ar fi fost responsabil cu recrutarea teroriștilor în afara Irakului, cu transportul unuia dintre aceștia și cu detonarea de bombe pe teritoriul irakian. La data de 30 decembrie 2007 reclamantul a fost eliberat și a plecat în Turcia.

Ulterior, a contestat în fața instanțelor britanice legalitatea detenției sale și refuzul Secretarului de Stat pe probleme de apărare de a-i permite întoarcerea în Marea Britanie. Plângerea sa a fost respinsă în mod definitiv de către instanțele interne britanice. Reclamantul s-a adresat Curții cu o plângere referitoare la pretinsa încălcare a dreptului său la libertate, protejat de art. 5 din Convenție.

Guvernul britanic a acceptat că deținerea reclamantului într-o bază militară în Irak nu s-a încadrat în niciuna dintre ipotezele art. 5 par. 1 lit a-f din Convenție.

Pe de altă parte, autoritățile britanice au susținut că art. 5 din Convenție nu este aplicabil, deoarece această măsură a fost

autorizată prin rezoluția Consiliului de Securitate al ONU nr. 1546. Așadar, s-a susținut că efectul rezoluției era acela de a face inaplicabil art. 5 din Convenție.

În drept, Curtea a reținut că, într-adevăr, rezoluția Consiliului de Securitate al ONU a permis statelor să ia “toate măsurile necesare în vederea menținerii securității și stabilității în Irak...”. Totodată, această frază a fost interpretată de Secretarul de Stat Colin Powell ca incluzând “operațiuni îndreptate împotriva membrilor grupurilor ce își propun să influențeze politica statului irakian prin violență, inclusiv prin priverie de libertate atunci când este necesar pentru motive imperative de securitate”

În continuare, s-a trecut la analiza aplicabilității art. 103 din Carta ONU, potrivit căruia, în caz de conflict între obligațiile statelor ce rezultă din Carta și obligațiile lor rezultate din alte tratate internaționale, vor prevala cele ce reies din Carta ONU.

În realizarea acestui fapt, Curtea și-a pus mai întâi problema în ce măsură rezoluția Consiliului de Securitate era în contradicție cu art. 5 par. 1 din Convenție. Cu alte cuvinte, întrebarea cheie era în ce măsură rezoluția obliga Marea Britanie să mențină pe reclamant în arest (paragraful 101).

În vederea interpretării rezoluției, Curtea a plecat de la scopul pentru care ONU s-a constituit. Pe lângă scopul menținerii păcii și securității internaționale, consacrat în par. 1 al art. 1 din Cartă, al treilea subparagraf prevede că ONU a fost creată “pentru realizarea cooperării internaționale în (...) promovarea și încurajarea respectului pentru drepturile omului și libertăților fundamentale”. În plus, art. 24 (2) al Cartei cere Consiliului de Securitate ca, în îndeplinirea atribuțiilor sale în ceea ce privește responsabilitatea de menținere a păcii și securității mondiale “să acționeze cu respectarea scopurilor și principiilor ONU”.

În consecință, Curtea a considerat că pentru interpretarea rezoluțiilor sale,

trebuie să se plece de la prezumția că Consiliul de Securitate nu intenționează să impună unui stat membru obligații care să ducă la încălcarea principiilor fundamentale ale drepturilor omului. În cazul în care apare vreo ambiguitate în textul unei rezoluții, Curtea trebuie să aleagă cea interpretare care este în armonie cu exigențele Convenției și care evită orice conflict între obligațiile asumate de către state (paragraful 102).

Din aceasta perspectivă, Curtea a considerat că termenii rezoluției nu indică într-un mod lipsit de echivoc faptul că Consiliul de Securitate ar fi impus statelor membre ale Forței Multinaționale din Irak o obligație de a utiliza măsura arestării pe perioade nedefinite, în lipsa unei acuzații și fără asigurarea unor garanții, cu încălcarea unor obligații asumate prin tratate internaționale referitoare la drepturile omului, inclusiv prin Convenția Europeană. De altfel, s-a spus, măsura restrângerii dreptului la libertate prin plasare în detenție nici nu e prevăzută expres în rezoluție. În viziunea Curții, terminologia rezoluției pare a lăsa statelor membre alegerea mijloacelor concrete pentru atingerea scopurilor de a menține securitatea și stabilitatea în Irak.

În lipsa unei dispoziții clare în sens contrar, Curtea a considerat că intenția Consiliului de Securitate a fost ca statele membre ale Forței Multinaționale să contribuie la menținerea securității în Irak, conformându-se totodată obligațiilor asumate prin tratatele internaționale în material drepturilor omului. Cu atât mai mult cu cât, chiar în al 7-lea paragraf al rezoluției se vorbește de “protecția drepturilor omului... în Irak”.

În concluzie, Curtea a considerat că, deși rezoluția Consiliului de Securitate 1546 a permis Marii Britanii să ia măsuri care să contribuie la menținerea securității și stabilității în regiune, nici acest document, nici altă rezoluție a Consiliului de Securitate nu a cerut Marii Britanii, nici explicit, nici implicit, să plaseze o persoană în detenție pe o perioadă nedefinită, fără a fi pus sub vreo acuzație în mod oficial. De aceea, neexistând un conflict între obligațiile Marii Britanii consacrate prin Carta ONU și cele asumate prin Convenția Europeană a Drepturilor Omului, Curtea a apreciat că a existat o încălcare a art. 5 din Convenție (paragraful 109).

2. Comentarii

a. În legătură cu *prima speță* prezentată, considerăm necesar să sistematizăm exigențele Curții în ceea ce privește aplicabilitatea art. 15 din Convenție, în special în situația invocării unor împrejurări cum ar fi amenințarea teroristă⁶⁶⁶.

Astfel, încă din 1990, în contextual soluționării unei cauze privind arestarea unor persoane suspectate de acte de terorism în Irlanda de Nord, Curtea a statuat, cu titlu de principiu general, că în analiza unor astfel de cauze trebuie să se țină cont de necesitatea, inerentă sistemului convențional, de a păstra un echilibru între apărarea instituțiilor democratice în folosul comun, pe de o parte, și protecția drepturilor individului, pe de altă parte⁶⁶⁷. Curtea este, așadar, dispusă să ia în considerare terorismul ori contextul referitor la securitatea națională și să facă o interpretare a articolelor din Convenție,

⁶⁶⁶ La acest punct trebuie precizat că, după 11 septembrie 2001, niciun alt stat în afara Marii Britanii nu a apelat la derogarea prevăzută de art. 15 par. 1 din Convenție. Aceasta deoarece, așa cum s-a arătat, celelate state au găsit că standardele Convenției sunt suficient de flexibile pentru a permite adaptarea inclusiv la scopuri antiteroriste

(vezi în acest sens Harris D.J., O'Boyle M., Bates E.P., Buckley C.M., *Law of the European Convention of Human Rights*, second edition, Oxford University Press, 2009, p. 620)

⁶⁶⁷ Cauza Fox, Campbell și Hartley împotriva Marii Britanii, hotărârea din 30 august 1990, par. 28

astfel încât să nu fie impuse autorităților sarcini disproporționate, în cursul acțiunilor împotriva terorismului (vezi cauza *Fox și alții împotriva Marii Britanii*, hot. cit., par. 34). Mai mult, s-a subliniat că infracțiunile de terorism intră într-o categorie specială, iar rezonabilitatea suspiciunii care poate sta la baza arestării nu poate fi întotdeauna analizată conform standardelor obișnuite (hot. cit. par. 32).

Totuși, ceea ce se cere este ca, prin acțiunile desfășurate, să nu se aducă atingere însăși esenței dreptului consacrat de Convenție⁶⁶⁸.

Nu trebuie neglijat faptul că, după atacurile de la 11 septembrie 2001, Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei a emis rezoluția nr. 1271/2002 care a statuat, în paragraful 9, ca "în lupta împotriva terorismului, statele membre ale Consiliului Europei nu trebuie să facă derogări de la dispozițiile Convenției". De asemenea, în paragraful 12 al aceleiași rezoluții, statele membre au fost invitate "să se abțină de la utilizarea art. 15 din Convenție (derogări în situații de urgență), în scopul limitării drepturilor și libertăților consacrate de art. 5 din Convenție..."

În privința derogării, mai trebuie spus cu titlu preliminar că ea nu este permisă în cazurile enumerate la art. 15 par. 2⁶⁶⁹. Atunci când nu avem de-a face cu o excepție, dacă statul apelează la procedura derogării, Curții îi revine sarcina de a analiza următoarele aspecte :

i. Să existe o situație de « război sau alt pericol public ce amenință viața națiunii ». În privința stării de urgență, Curtea a statuat că statele se bucură de

o largă marjă de apreciere, autoritățile interne fiind mult mai bine plasate pentru a evalua existența unei astfel de situații⁶⁷⁰.

ii. A doua condiție, pe care Curtea o tratează cu maxima atenție, așa cum s-a putut observa și din speța prezentată, este aceea ca măsurile luate în contextul excepțional creat să fie unele strict necesare. În acest caz, marja de apreciere a statelor este mult diminuată. Pentru a aprecia dacă măsurile au fost « strict necesare », Curtea aplică principiul proporționalității. În acest sens, Curtea analizează dacă autoritățile naționale s-au comportat cu bună-credință, luând măsurile necesare împotriva arbitrarului. Spre exemplu, s-a considerat relevant faptul că sistemul de detenție era supervizat de Parlament în cauza *Lawless împotriva Irlandei* (hotărârea din 1 iulie 1971), iar în cauzele *Brannigan și McBride împotriva Marii Britanii* (citată anterior), respectiv *Marshall împotriva Marii Britanii* (decizia de inadmisibilitate din data de 10 iulie 2001), Curtea a reținut că existau la nivel intern remedii împotriva prelungirii abuzive a stării de arest preventiv. Nu același lucru s-a putut constata, spre exemplu, în cauza *Aksoy împotriva Turciei* (citată anterior).

iii. A treia condiție este aceea ca măsurile să nu fie în contradicție cu alte obligații care decurg din dreptul internațional⁶⁷¹

a. În legătură cu cea de-a doua speță, dorim să remarcăm importanța interpretării teleologice în mecanismul convențional. După cum am văzut, întrebarea cheie pentru soluționarea cauzei nu era

⁶⁶⁸ Harris D.J., O'Boyle M., Bates E.P., Buckley C.M., *op.cit.*, p. 621

⁶⁶⁹ Dreptul la viață (art. 2, cu excepția cazului de deces rezultând din acte licite de război), art. 3 (interzicerea torturii), art. 4 par. 1 (interzicerea sclaviei), art. 7 (ce consacră principiul "nicio pedeapsă fără lege"), respectiv a drepturilor consacrate de protocoalele nr. 6 și 13 adiționale la Convenție.

⁶⁷⁰ De altfel, într-un singur caz, Grecia împotriva Marii Britanii, Comisia a respins susținerea guvernului grec privind însăși existența unei situații de urgență care să justifice derogarea

⁶⁷¹ Pentru mai multe detalii privind interpretarea art. 15 din Convenție, a se vedea și Corneliu Bîrsan, *Convenția Europeană a Drepturilor Omului – comentariu pe articole*, Ed. C.H. Beck, București 2010, p. 978-995

dacă rezoluțiile Consiliului de Securitate al ONU pot impune derogări de la obligațiile asumate prin Convenție – acest lucru fiind evident potrivit art. 103 din Carta Națiunilor Unite - ci dacă derogarea era realmente impusă de textul rezoluției. Observând că textul acestui din urmă document lăsa în sarcina statelor să găsească măsurile concrete pentru menținerea securității în Irak, Curtea a conchis că textul Convenției rămâne deplin aplicabil, făcând o interpretare în lumina unuia dintre scopurile înființării ONU și a unuia dintre principiile Cartei, acela al respectării drepturilor omului.

3. Concluzii

Problema securitate versus drepturi ale omului, trebuie privită în complexitatea ei, prin analize de tip politic, diplomatic, economic și militar. Acestea trebuie neîndoiește întregite cu o perspectivă etico-juridică, pentru ca numai din aceasta zona se pot degaja analize care să dea seama de stadiul în care se afla Occidentul în genere și spațiul european, în particular, în ceea ce privește statul de drept și protecția drepturilor omului⁶⁷².

Dacă vom considera că relația elementară a oricărui ordin juridic este cea dintre scop și mijloace, trebuie să ne amintim că în istoria modernă a dreptului au existat două curente majore : școala dreptului natural și școala dreptului pozitiv⁶⁷³.

Jusnaturaliștii au tins să justifice mijloacele prin justetea scopurilor. Acest lucru a servit ca fundament ideologic pentru teroarea din timpul Revoluției

franceze, în timpul căreia, să nu uităm, a fost edictat primul document consistent în materia drepturilor omului. Aplicarea mijloacelor violente pentru atingerea scopurilor juste era considerată o problemă nesemnificativă, care nu necesită problematizări.

Acestei teze a dreptului natural, ce trata violența ca dat natural, i se opune cea a dreptului pozitiv, ce privește violența ca produs al devenirii istorice. Dacă justetea e criteriul scopurilor, legalitatea este cel al mijloacelor. Pozitivismul a stat la baza diverselor viziuni totalitare ale secolului al XX-lea, care își propuneau să transforme societatea și omul, fie plecând de la argumente pre-politice (de ordin rasial, religios etc.), fie avansând proiecte de tip milenarist, camuflate într-un discurs de tip rațional. Nu vom intra mai adânc în analiza celor două orientări, nefiind aici spațiul cel mai potrivit, ci ne vom limita la a constata că ambele au dat naștere unor derapaje, în măsura în care au fost absolutizate.

Ar fi interesant de văzut care este punctul de întâlnire și de echilibru al celor două viziuni, pozitivismul și jusnaturalismul. Din punctul nostru de vedere, ambele școli se întâlnesc într-o dogmă fundamental comună: aceea că scopurile juste pot fi atinse prin mijloace legitime, iar mijloace legitime pot fi aplicate scopurilor juste⁶⁷⁴. Tocmai de aceea, în epoca modernă s-au elaborat declarații universale și convenții internaționale ale drepturilor omului: pentru a sustrage aceste drepturi - considerate ca fiind intrinseci naturii umane și, deci, inviolabile pentru toți cei care posedă această

⁶⁷² Pentru o interpretare a terorii și terorismului, dar și pentru deconstrucția unor concepte des folosite după 11 septembrie 2001, făcute de doi importanți gânditori contemporani, plasați în zona criticii sociale, a se vedea Giovanna Borradori, *Filozofie într-un timp al terorii. Dialoguri cu Jürgen Habermas și Jacques Derrida*, Ed. Paralela 45, Pitești 2005. În eseu introductiv, autoarea face o

interesantă evaluare a pozițiilor celor doi filosofi în raport cu moștenirea iluministă.

⁶⁷³ Giorgio del Vecchio, *Lección de filozofie juridică*, Ed. Europa Nova, p. 77 și urm.

⁶⁷⁴ Vezi și Walter Benjamin, *Critica violenței*, în volumul *Despre violență*, Ed. Idea Design & Print, Cluj 2004, p. 8.

esență – chiar și jocului majorităților, caracteristic regimurilor democratice.

Punând accentul pe echilibrul între interesul colectiv și interesul particular, pe proporționalitatea restrângerii unor drepturi raportat la scopul urmărit, pe asigurarea în mod efectiv și concret, iar nu abstract și iluzoriu, a drepturilor consacrate prin Convenția Europeană a Drepturilor Omului, tuturor indivizilor, indiferent de origine etnică, religie etc., Curtea Europeană pare să realizeze acest deziderat, sancționând, de câte ori este cazul, violența nelegitimă, disproporționată, din zona mijloacelor alese de statele democratice în scopul atingerii unor scopuri, fie ele și juste.

În general, considerăm că jurisdicțiile internaționale, în special cele ce acționează în materia drepturilor omului, au un rol cheie în a păstra și a îmbogăți o moștenire a culturii juridice și a aplica *sine ira et studio* standardele internaționale ce rezultă din tratate, în cele mai dificile momente, chiar și în cele în care fenomene

precum terorismul par să impună schimbarea paradigmei pe care s-a clădit întregul edificiu.

Fără îndoială, se poate spune că terorismul, ca formă de manifestare imprevizibilă și anarhică, interpretată de Jacques Derrida ca proces autoimunitar al sistemului capitalist occidental, cere o reacție fermă. Se poate spune chiar că 11 septembrie 2001 reprezintă un *major event*, un punct de cotitură în maniera de abordare a politicilor de securitate. Cu toate acestea, credem că paradigma juridică nu trebuie schimbată fundamental, cu consecința afectării drepturilor omului în esența lor; apreciem și noi că aplicarea art. 15 din Convenție, ce permite derogări din partea statelor de la aplicarea Convenției Europene a Drepturilor Omului, în caz de necesitate, trebuie aplicat cu maximă circumspecție, în scopul păstrării justului echilibru între scopuri și mijloace pe scena internațională.